

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК (REVIEW SCIENTIFIC ARTICLE)

СУД КАО КРИВИЧНОПРОЦЕСНИ СУБЈЕКАТ ПРЕД ИЗАЗОВИМА ВЈЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

Љубана Сладић¹*Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву*

Апстракт: Свјedoци смо све масовније употребе вјештачке интелигенције. Чини се да о њој мало знамо, а да она о нама, али и о свему другом, зна далеко више. Ушла је у готово све сфере живота, па тако ни област права није остала имуна на њу. Оно што завређује нашу пажњу јесте њена употреба у правним поступцима, посебно кривичном. Стога, нека од питања којима ћемо се у раду бавити јесу: Да ли постоји и какав је нормативни оквир употребе вјештачке интелигенције? Каква су искуства држава које су у своје правне процедуре увеле системе на бази вјештачке интелигенције? У неким земљама се иста користи као помоћно средство те се њоме настоји смањити административни, „папирнати“ дио судијског посла. Уочени су и облици њене употребе као продужене руке судија које је користе као алат при изналажењу сличних случајева и добијања препоруке за исход судског поступка који тренутно воде. И као врхунац, постоје и случајеви тзв. робота-судија, који у потпуности преузимају судијску функцију у појединим врстама поступака. Већина ових искустава потиче из нама далеких држава. Међутим, у будућности се може очекивати да се неки од ових сценарија одигра и на домаћем правном терену. Стога се поставља питање какве су могуће импликације на положај суда у нашем кривичном поступку уколико дозволимо уплив вјештачке интелигенције у ову област? Да ли постоји бојазан да ће вјештачка интелигенција од помоћног оруђа за судију постати оружје против судије те довести до његове сувишности као класичног кривичнопроцесног субјекта?

Кључне ријечи: Суд; Кривични поступак; Вјештачка интелигенција; Судија; Робот-судија.

¹ Мастер правник, виши асистент, е-пошта: ljubana.sladic@pravni.ues.rs.ba.

1. УВОД

За почетак, због самог наслова овог рада, фокусираћемо се на дефинисање суда, као и на специфичности истог са аспекта кривичног поступка, а потом и на поимање вјештачке интелигенције. Судска власт представља једну од грана власти у држави, поред законодавне и извршне, а њу обављају судови као државни, правосудни органи. Репрезенти судијске власти су судије као носиоци правосудних функција који имају улогу процесног субјекта у сваком поступку који се пред њима води.

Кривични суд не постоји као такав, тачније није организационо посебно издвојен већ се у сваком суду опште надлежности формира тзв. кривични реферат, а који се колоквијално означава као кривични суд. Он, у ствари, представља збирни назив за све судије унутар једног суда који поступају у кривичним предметима. У кривичном поступку суд има функцију вођења кривичног поступка и пресуђења² те као такав представља једног од главних процесних субјеката.³ То имплицира да се кривични поступак не може водити без суда јер је он тај који руководи кривичним поступком и доноси одлуке током и на крају самог поступка. Некада иза таквих одлука стоји појединац, а некада судско вијеће. У сваком случају, иза њих стоји човјек односно људи. Бар је тако, засад, у нашем правном систему, а и у већини других држава. Међутим, постоје државе које дозвољавају да одлуку у судском поступку доноси и вјештачка интелигенција односно судија-робот.⁴

Међутим, сам по себи, уплив технологије у правне процедуре и генерално област правосуђа, није непознаница ни нашој држави. Тако се у нашем праву од некадашњих мануелних облика евидентирања судских списа прешло на Систем за аутоматско управљање судским предметима (*Court Management System – CMS/ЦМС*).⁵ Приступањем овом рачунарском систему судија остварује увид у све оно што је некада морао да постигне класичним увидом у „папирнати“ судски спис. Наравно, ЦМС није искључио вођење и класичног, судског списа у писаној форми, али је у многоме олакшао посао и судији и свима онима који са њим раде. Али, на сву срећу, или

² М. Škulić, М. Buha, *Krivično procesno pravo – opšti dio*, Banja Luka 2024, 54.

³ М. N. Simović, V. M. Simović, М. Govedarica, *Krivično procesno pravo – Uvod i opšti dio*, Bihać 2021, 47.

⁴ Поједини аутори заузимају схватање да би, за потребе правилног позиционирања вјештачке интелигенције у правосуђу било адекватније, умјесто појма робот-судија, користити термин судија ко-бот. Њиме би се адекватније одразила употреба система вјештачке интелигенције као додатне, помоћне, кооперативне улоге судији, а не замјенске. Т. Sourdin, R. Cornes, „Do Judges Need to Be Human? The Implications of Technology for Responsive Judging“, *The Responsive Judge. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 67, 2018, 94.

⁵ У питању је систем који је развијен 2007. године, а до краја 2009. имплементиран у свим судовима у Босни и Херцеговини. Вид. Нова верзија ЦМС-а унаприједиће и убрзати пословне процесе у судовима, <https://pravosudje.ba/vstvfo/Sc/141/article/131056>, 22. август 2025. године.

несрећу, нисмо стигли до тога да правду у правном, посебно кривичном, поступку дијели робот. Да ли је то по наш правни систем добро или не, видјећемо након што остваримо увид у практичне примјере других држава која су то већ искусиле.

Надаље, за разумијевање овог рада важно је одредити шта је то вјештачка интелигенција. На први поглед, ријеч је о синтагми која у себи укључује атрибут вјештачка и именицу интелигенција. Стога је за њено правилно разумијевање, потребно анализирати појмове који је чине.⁶ С обзиром да је, према правилима нашег језика, именица централна и да се са њом у везу доводи атрибут, примарно се налаже дефинисање интелигенције. Интелигенција је, једноставно речено, бистрина ума односно њоме се означава капацитет и способност самосталног мишљења, разумијевања и просуђивања, како постојећих ситуација, тако и сналажења у новим ситуацијама.⁷ Атрибут вјештачка представља опозит нечему што је природно па би тако тај атрибут претпостављао нешто што је машински, неприродно скројено. Дакле, простом симбиозом ових појмова долазимо до закључка да је посриједи машински скројен процес мишљења, разумијевања и просуђивања како постојећих ситуација, тако и сналажења у новим ситуацијама. Стога се изводи закључак да вјештачка интелигенција симулира процес људске интелигенције одговарајућим алгоритмима, кодовима или техником помоћу машина или рачунарских система.⁸

Међутим, важно је истаћи да вјештачка интелигенција није настала сама од себе већ ју је створио човек, који у њу уобичајено, можда чак и несвјесно уграђује своје вриједности, изборе и предрасуде.⁹ Као таква, иако јесте слична људској, није јој истовјетна¹⁰ и као таква, вјероватно, никада неће ни успјети да достигне онај ниво креативног рјешавања проблема какав има људски мозак.¹¹ Стога, поставља се питање да ли она, као таква, може наћи своје мјесто примјене у сфери неког поступка, посебно кривичног, и у ком облику односно у којој мјери.¹²

⁶ Поред назива *вјештачка интелигенција*, у литератури се наилази и на назив *скројена интелигенција*. S. Y. Sumer, „Ceza Yargdamasznzn Gelecegi: Robot Hakim“, *Dokuz Eylul Universitesi Hukuk Fakultesi Dergisi*, 23, 2/2021, 1548.

⁷ М. Бошковић, *Криминологија*, Нови Сад 2011, 107.

⁸ D. Prlja, G. Gasmı, V. Korać, *Ljudska prava i veštačka inteligencija*, Beograd 2022, 30.

⁹ D. S. Avramović, I. D. Jovanov, „Sudijska (ne)pristrasnost i veštačka inteligencija“, *Strani pravni život*, 2/2023, 169–170.

¹⁰ О разликама између људске и вјештачке интелигенције, вид. Д. Димовски, З. Грујић, „Могућности употребе вештачке интелигенције у превенцији криминалитета“, *Безбедност*, 2/2024, 70–72.

¹¹ М. Павловић Туркаљ, „Вештачка интелигенција и судски поступци са акцентом на кривични поступак“, *Архив*, 1/2025, 45.

¹² Од стране појединих теоретичара се истиче да примјена вјештачке интелигенције може у потпуности измијенити кривични поступак, почев од тога да се иста употребљава у предвиђању крими-

Да бисмо могли правилно да одговоримо на ово питање, постепено ћемо истраживати област вјештачке интелигенције у правосуђу, прецизније унутар суда. Стога ће прво бити представљен европски правни оквир, који је први, а засад и једини за предмет регулације изабрао вјештачку интелигенцију у правосуђу.¹³ Затим ће бити приказана искуства неких земаља које су у своје правосуђе пустиле вјештачку интелигенцију. Напоследку, покушаћемо да замислимо какве би потенцијалне импликације увођење вјештачке интелигенције могло да има на домаћи кривични поступак те судијску улогу у њему.¹⁴

2. ЕВРОПСКА ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ВЈЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

Поступак који је претходио постојећем европском нормативном оквиру вјештачке интелигенције није био нимало лак. Трајао је неколико година и одвијао се постепеним корацима. Тако је почетком 2018. године Европска комисија основала Експертску групу на високом нивоу за вјештачку интелигенцију која је окупљала стручњаке из различитих подручја те као задатак имала да окупи заинтересоване стране за Европску алијансу за вјештачку интелигенцију, пружи подршку спровођењу европских иницијатива за вјештачку интелигенцију, ради на изради нацрта смјерница за етички развој и употребу вјештачке интелигенције на основу правних рјешења ЕУ као и да разматра питања с тим у вези која се односе на принципе правичности, транспарентности, сигурности, ефеката на демократију и сл.¹⁵ У току наредних неколико година настављене су европске активности усмјерене ка томе да се поставе темељи за регулацију употребе вјештачке интелиген-

налитета, приликом судског одлучивања, обраде великог броја докумената, до тога да може изнедрити појаву робот-судија и робот-адвоката. М. Милојевић, „Дигиталне услуге и кривично право“, *XXI век – век услуга и услужног права*, Крагујевац 2023, 207. Други, пак, истичу да је прилагођеност цјелокупног кривичноправног система условима вјештачке интелигенције кључни изазов савременог правосуђа. I. Vuletić, A. Novokmet, Z. Tomičić, „Izazovi posebnog dijela kaznenog prava zbog razvoja umjetne inteligencije uz poseban osvrt na hrvatsko kazneno pravo“, *Zbornik PFZ*, 74, 1/2024, 27.

¹³ На нивоу УН још увијек не постоји документ који регулише употребу вјештачке интелигенције уопште, па ни унутар правосуђа. А. Toskić, M. Tošić, „Primena veštačke inteligencije u pravosuđu – perspektive i izazovi“, *Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, Beograd 2023, 320.

¹⁴ Не треба сметнути са ума да задатак судије није само да доноси пресуде већ се његова улога огледа и у управљању случајевима, пружању одговорног и људског оквира у коме се сукоби обуздавају, управљању судским системом и поступцима, али исто тако он обавља и јавну и образовну функцију. T. Sourdin, R. Cornes, 113.

¹⁵ D. Prlja, G. Gasmi, V. Korać, *Veštačka inteligencija u pravnom sistemu EU*, Beograd 2021, 97.

ције.¹⁶ С обзиром на то да би детаљна и исцрпна анализа европског правног оквира премашила оквире овог рада, у наставку ћемо поменути само оне нормативне активности за које сматрамо да су од значаја за тему која је предмет нашег проучавања и истраживања.

Од великог значаја је Етичка повеља о употреби вјештачке интелигенције у правосудним системима и њиховом окружењу која апострофира пет принципа који се морају поштовати приликом њеног коришћења, а то су: принцип поштовања основних права, принцип недискриминације, принцип квалитета и сигурности или безбједности, принцип транспарентности, непристрасности и правичности, као и принцип контроле од стране корисника.¹⁷

Због природе самог рада намеће се потребе да се посебно истакне Извјештај о вјештачкој интелигенцији у кривичном праву и њеној примјени од стране полиције и правосудних органа у кривичним предметима, који је усвојен од стране Европског парламента 2021. године. У њему се, између осталог, пружају смјернице и препоруке како употребљавати системе вјештачке интелигенције за потребе кривичног правосуђа.¹⁸

Као посебно значајна истиче се процедура започета упућивањем приједлога Уредбе о вјештачкој интелигенцији Савјету Европе и Европском парламенту од стране Европске комисије. То је учињено 21. априла 2022. године, чиме се започело преговарање између ове три институције у погледу акта који би требао да буде усвојен на нивоу Европске уније. У наредном периоду Европски парламент је афирмативно гласао за упућени приједлог те је крајем 2023. године дошло до постизања споразума о Уредби о вјештачкој интелигенцији. Званична верзија Уредбе о вјештачкој интелигенцији или *The AI Act* објављена је у Службеном листу Европске уније средином прошле године, под бројем 2024/1689, чиме је постала први правни акт у свијету који поставља оквире за употребу вјештачке интелигенције.¹⁹ С аспекта овог рада, као посебно значајна истиче се забрана, прописана овом Уредбом, која се односи на употребу система вјештачке интелигенције који би доносили одлуке односно пресуде без људског надзора.²⁰ Дакле, још увијек није могуће да у нашем судском поступку одлуку доноси самостално робот-судија.²¹ Међутим, искуства ваневропских држава су не-

¹⁶ Више о томе, вид. *Ibid.*, 97 и даље.

¹⁷ D. S. Avramović, I. D. Jovanov, 172.

¹⁸ Више о томе, вид. Извјешће—A9–0232/2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0232_HR.html, 22. август 2025. године.

¹⁹ М. Павловић Туркаљ, 47.

²⁰ *Ibid.*, 48.

²¹ Међутим, није искључено, сходно овој Уредби и Директиви 2016/680, да поступак доношења одлука у великој мјери примарно зависи од аутоматизованих система као што нису забрањени полу-

што другачија, да не кажемо богатија и садржајнија па ћемо нека од њих представити у наставку рада.

3. ВЈЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА У ПРАВОСУЂУ – ИСКУСТВА НЕКИХ ДРЖАВА

Као држава која показује највише искуства, не само у развоју већ и употреби вјештачке интелигенције, Кина је узета као први примјер за ову тематику.²² У литератури се истиче да је кинески правосудни систем током развоја вјештачке интелигенције и њеног продора у исти прошао кроз три фазе.²³ Прва фаза подразумијевала је почетне и ограничене облике употребе вјештачке интелигенције у сврху растерећења судија и других запослених у правосудју од сувишне папирологије, поступања са судијским предметима, подацима те пословима њихове обраде, складиштења и слично. Тако су се појавили системи вјештачке интелигенције који су се заснивали на процесу претварања изговореног у писано, што је, могло би се рећи, олакшао посао оним службеницима које у нашем праву означавамо записничарима. Међутим, зашто кажемо „могло би се рећи“ и стављамо резерву на овакву констатацију. Зато што би то априорни закључак и онај који би био најпогоднији за ту врсту службеника. Ипак, консеквенце употребе вјештачке интелигенције за потребе извршавања ових задатака довеле су до тога да сада машина ради све оно што је обављао човјек-записничар. Дакле, умјесто да му помогне и растерети га обавеза, машина га је у потпуности елиминисала и истиснула из систематизације радних мјеста јер је сувишан и непотребан.²⁴ Дакле, машина ради све оно што је некада радио

аутоматски поступци доношења одлука нити било који облик пружања помоћи вјештачке интелигенције судијама приликом одлучивања. I. Miljuš, „Rizici potencijalne upotrebe veštačke inteligencije u postupku sudskog odlučivanja – savremeni izazovi za krivični postupak“, *Zbornik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, 2022, 467–468.

²² У овој држави је Врховни суд 2022. године упутио захтјев да сви кинески судови до краја 2025. године у свој рад морају увести системе вјештачке интелигенције ради унапређења ефикасности и сигурности, са напоменом да такви системи не смију замијенити судију приликом одлучивања већ му само олакшати посао. S. Venus, *Uporaba umjetne inteligencije za potrebe kaznenog postupka – izazovi i perspektive*, diplomski rad odbranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2023, 23.

²³ N. Wang, „Black Box Justice”: Robot Judges and AI-based Judgment Processes in China’s Court System“, *IEEE International Symposium on Technology and Society (ISTAS)*, 2020, 58.

²⁴ Не само да престаје потреба за одређеним радним мјестима већ је дошло и до затварања појединих судова. Тако је у Енглеској и Велсу, усљед преласка на процес онлајн судства, дошло до затварања чак 86 судова. Вид. J. Morison, A. Harkens, «Re-Engineering Justice: Robot Judges, Computerised Courts and (Semi) Automated Legal Decision-Making,» *Legal Studies. The Journal of the Society of Legal Scholars*, 39, 4/2019, 622.

записничар, што доводи до тога да за ангажовањем бројних службеника унутар судске институције више нема ни потребе.²⁵

Сљедећа фаза кроз коју је прошао кинески правосудни систему је она у којој се системи вјештачке интелигенције јављају као помоћно средство судије приликом доношења одлука у неком поступку. Углавном се ради о једноставнијим судским поступцима, попут маличних предмета, спорова из области ауторског права или накнаде штете због куповине путем интернета. Међутим, постоје и системи који су примарно конститисани ради употребе у кривичном поступку. Тако, систем 206, који за фокус има стандардизацију кривичног поступка, помаже суду приликом поступања са доказним материјалима, на начин да поједностави прикупљање доказа, побољша досљедност у сличним случајевима те да појача надзор над судијама како би се смањио број погрешних одлука.²⁶ Углавном, ови системи конституисани су на начин да су у њих похрањене енормне количине података у виду раније донесених судских одлука и путем одређених параметара, системи нуде одлуке које су најсличније онима које би требао да донесе судија у тренутном поступку.²⁷ Дакле, ови системи судији олакшавају посао јер не мора сам да истражује судску праксу. Сам систем судији презентује један или више случајева који су блиски ономе које он тренутно води, а чије је околности унио као критеријуме у тражене параметре унутар система. На тај начин он добија одређене препоруке за доношење своје будуће одлуке, које може у потпуности или дјелимично прихватити или, пак, одбацити. Међутим, у случају одбацивања пружене препоруке, поједини системи вјештачке интелигенције захтијевају од судије да пружи ваљане разлоге услед којих није прихватио препоруку коју му је упутио овај систем. У неким земљама се чак јавља и пракса прослеђивања судског предмета предсједнику суда на даље поступање уколико поступајући судија и поред препоруке, коју је добио од система вјештачке интелигенције, исту одбија да прихвати.²⁸

Трећа фаза развоја вјештачке интелигенције у кинеском правосудју подразумијева да судијску улогу има машина те је можемо означити као фазу робота-судије. Иста је први пут реализована крајем 2019. године када је робот-судија цјелокупни поступак, додуше парнични, окончао у року од

²⁵ Примјера ради, у Шангају су неки судови људске службенике у потпуности замијенили системима вјештачке интелигенције. N. Wang, 59.

²⁶ R. E. Stern, et. al., „Automating Fairness? Artificial Intelligence in the Chinese Court“, *Columbia Journal Of Transnational Law*, 59/2021, 540–541.

²⁷ Примјера ради, у случају вожње у алкохолисаном стању, судија би, примјеном система вјештачке интелигенције, изабрао листу фактора, попут нивоа алкохола у крви или износа настале штете, а сам систем би му понудио просјечну казну изречену у претходним, сличним случајевима. *Ibid*, 526–527.

²⁸ D. S. Avramović, I. D. Jovanov, 170, фн. 8.

чак тридесет минута.²⁹ У вези са овим револуционарним искуством, у јавности се истицало да се примјеном оваквог система убрзава цјелокупно правосуђе, остварује се економичност и ефикасност те постиже правда.³⁰ Међутим, може се поставити питање да ли је брза, дигитализована правда истинска правда? Да ли зарад економичности и ефикасности треба потпуно потиснути сва друга, фундаментална начела поступка? Чини се да је одговор на ова питања одричан те да остваривање правде треба да прате неке друге активности, а не само брзина и оперативност, у којима несумњиво предњачи машина у односу на судију човјека.³¹ У оквиру ове фазе може се навести и примјена система MANN, који представља вјештачки интелигентну вишеканалску неуронску мрежу правног расуђивања, а функционише тако што узима описе кривичних случајева помоћу којих учи да прикаже њихова обиљежја кроз чињенице, оптуженог и релевантне законске одредбе.³²

Такође, постоје системи који омогућавају да се обави прогнозирање понашања окривљеног ради процјене потенцијалног рецидивизма, што је од значаја судији који се двоуми око избора кривичне санкције. Један од таквих система је *COMPAS (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions)* у САД који треба да изврши прогнозирање да ли ће лице поново учинити кривично дјело, што би помогло судији при рјешавању евентуалне дилеме да ли таквом лицу изрећи условну осуду или не.³³ Сличан задатак има и систем *HART (Harm Assessment Risk Tool)*, који се примјењује у Великој Британији. Једна од разлика између ова два система почива на методи анализе и имплементације па тако *HART* користи званичне податке похрањене у одређеним евиденцијама о конкретном лицу док *COMPAS* показује, тако рећи, напреднији ниво јер, поред ових података, обавља и својеврсну статичку процјену путем интервјуа са односним лицем те на тај начин у своју активност укључује и резултате обављене анализе социо-економских и психолошких околности и потреба тог лица.³⁴

Овакви системи могу се користити, чак и у криминалистичке сврхе, ради спречавања извршења кривичног дјела и превентивног поступања

²⁹ N. Wang, 62.

³⁰ *Ibid.*

³¹ У супротном, ризикује се да се бржи и јефтинији исходи поступка постижу на уштрб правде и континуираног развоја права. T. Sourdin, „What If Judges Were Replaced By AI?“, *Turkish Policy Quarterly*, 2022, 2.

³² J. Berdica, B. Herceg Pakšić, „Umjetna inteligencija i odabrani aspekti kaznenoga prava – O nekim izazovima za suvremenu pravnu kulturu“, *Filozofska istraživanja*, 165, God. 42 (2022), Sv. 1, 99. Више о овом систему, вид. S. Li, *et. al.*, „MANN: A Multichannel Attentive Neural Network for Legal Judgment Prediction“, *IEEE Access*, 7, 2019, 151144–151155.

³³ D. Prlja, G. Gasmi, V. Korać, (2022), 88.

³⁴ J. Morison, A. Harkens, 624.

полицијских органа. Један такав систем развијен је од стране научника у Чикагу, који тврде да исти може да предвиди будућа кривична дјела седмицу дана унапријед, са тачношћу од око 90%.³⁵ Уједно, овај и слични системи могу бити од користи, додуше другим органима, а не суду, приликом доношења одлуке о условном отпусту. Тако се у САД користи алгоритам на бази вјештачке интелигенције који врши процјену ризика и опасности осуђеника по заједницу у поступку одлучивања о условном отпусту.³⁶

У неким државама користе се системи вјештачке интелигенције за потребе спровођења неких других поступака, а не кривичног тако да ћемо овдје споменути само нека искуства. Примјера ради, у Естонији и Канади у маличним предметима поступају у улози судије ентитети на бази вјештачке интелигенције.³⁷ У Мексику постоји систем *Expertius*, који пружа савјете судијама приликом рјешавања одређених питања.³⁸ Ради се о неким једноставнијим задацима, попут утврђивања да ли тужилац испуњава услове за пензију.³⁹

4. ВЈЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА У ДОМАЋЕМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ – МОГУЋЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Након приказаних искустава у упоредној пракси, враћамо се на домаћи терен те постављамо питање какве импликације би увођење система вјештачке интелигенције могло имати по наш кривични поступак. На самом почетку важно је да истакнемо да Босна и Херцеговина још увијек нема нити један правни документ који би за предмет регулисања имао употребу вјештачке интелигенције.⁴⁰ Иако европски оквир поставља другачије основе, а при томе, узимајући у обзир могућност његове будуће измјене као и искуства ваневропских држава, можемо ли замислити да, умјесто судија, у нашим судницама кривични поступак воде работи којим потом и доносе одлуку о тој кривичној ствари?⁴¹ Какве би то посљедице могло да

³⁵ Д. Димовски, З. Грујић, 78.

³⁶ М. Милојевић, 207.

³⁷ *Ibid.*, 208. Међутим, у упоредној литератури наилази се и на тврдње да оваква пракса у Естонији није никада постојала нити је било каквих активности, па чак ни амбиција да се у овој држави проведе пројекат роботског судије. М. Fabri, „From Court Automation to e-Justice and Beyond in Europe“, *International Journal for Court Administration*, 15, 3/2024, 2.

³⁸ J. Berdica, B. Herceg Pakšić, 98.

³⁹ T. Sourdin, «Judge v Robot? Artificial Intelligence and Judicial Decision-Making,» *University of New South Wales Law Journal*, 41, 4/2018, 1119.

⁴⁰ AI bez zakonske regulative u BiH, стручњаци упозорavaju на ризике, <https://www.federalna.ba/ai-bez-zakonske-regulative-u-bih-strucnjaci-upozoravaju-na-rizike-yiemp>, 24. август 2025. године.

⁴¹ У системима који познају поротно суђење, ово питање се проширује и на то да ли ће људи вјеровати електронској, робот пороти. Више о овој теми, вид. А. Roth, „Trial by Machine“, *Georgetown*

има по цјелокупни правни систем, а посебно по оно лице о чијој судбини одлучује управо тај робот? Да ли се таква идеја рефлектује и на темељна начела и институте кривичног процесног права, али и на структуру државе због енормних утицаја на једну од грана власти?⁴² Да бисмо одговорили на сва ова питања, покушаћемо постепено да прикажемо технолошки развој унутар домаћег правосудног система. На основу тога, настојаћемо да укажемо и на то колико смо далеко или близу оних фаза кроз које је својевремено прошао кинески правосудни систем.

За почетак, морамо истаћи да наш правосудни систем не зазира од коришћења технологије за потребе кривичног поступка. Горе поменути *CMS*, његова употреба, обрасци који се у њему нуде умногоме олакшавају судијски посао. Надаље, од велике користи је и употреба технологија која укључује аудио-видео пренос у случајевима када се обавља саслушање малолетног лица за потребе кривичног поступка или поступка који се води према малолетницима. У појединим судовима се чак врши аудио снимање цјелокупног кривичног поступка тако да се не води класични записник, као у другим поступцима. До писања класичног записника, или тзв. прекуцавања долази само уколико на одлуку кривичног суда донесену у првом степену буде уложена жалба па се суду који ће одлучивати у другом степену прослеђује класични, писани записник са главних претреса.

Међутим, у свим овим поменутих примјерима који постоје у нашем правосудју, не ради се о системима који функционишу на бази вјештачке интелигенције већ о класичним облицима дигиталних услуга које су свакако добродошле због поједностављења и убрзаног обављања бројних послова, али и повећане заштите која се настоји пружити одређеним учесницима кривичног поступка. Стога можемо извести закључак да вјештачка интелигенција још увијек није покуцала на врата нашег правосудног система, бар не званично. Можда је разлог томе то што не постоји никакав домаћи документ који би регулисао или барем поставио оквире за њену употребу у правосудју. Можда се чак она увелико незванично користи од стране домаћих судија, али се то крије од очију јавности, а посебно од стране учесника у самом поступку. Ово посебно наглашавамо јер је велико питање да ли ће људи вјеровати одлукама чија је садржина у већем или мањем дијелу

Law Journal, 5/2016, 38–39.

⁴² Постоје схватања да се примјена нових технологија унутар правосудја рефлектује и на концепт владавине права. М. Приморас, „Pravni sustav pred izazovima tehnološkog napretka“, *Glasnik Advokatske kotore Vojvodine*, 1/2025, 224. То је став присутан и у упоредној литератури. Од стране одређених аутора се истиче да су образложене одлуке неопходне за државу вођену владавином права те да је немогуће да робот-судија оправда своје мишљење на исти начин као што то чини судија-човјек. S. Y. Sumer, 1581.

плод вјештачке интелигенције. Посебно је питање да ли ће људи вјеровати одлукама које је донио судија-робот?

У наставку рада покушаћемо да замислимо и прикажемо само неке од импликације по наш суд као кривичнопроцесни субјекат уколико би наш правосудни систем прошао кроз поменуте три фазе развоја вјештачке интелигенције, по узору на Кину.

За почетак, може се замислити употреба система вјештачке интелигенције као помоћног средства при вођењу поступка и обављања административног дијела судијског посла. Системи који би усмени садржај изговорен током рочишта у кривичном поступку претварали у писану ријеч умногоме би убрзали кривични поступак. При томе не мислимо само на рочишта за главни претрес, која се и сада снимају путем уређаја за аудио снимак, већ и на друга рочишта чији се садржај, према садашњој пракси, записнички констатује у писаној форми вођењем класичног записника док се сама радња врши. То би у потпуности ослободило готово свих радних обавеза записничара у кривичном поступку. Стога се поставља питање да ли ће ово радно мјесто уопште постојати у нашем правосудном систему уколико овакви системи вјештачке интелигенције заживе на домаћем терену. Крајњи закључак који се може извести из анализарања ове фазе употребе вјештачке интелигенције у нашем правосудју јесте да неће постојати потреба за записничарима у кривичном, па ни у другим врстама судских поступака.

Сљедећа фаза односи се на употребу система вјештачке интелигенције као помоћног средства при одлучивању. У питању су системи који се базирају на енормној количини судских одлука које су у њега похрањене и који може, путем уношења одређених параметара, судији да понуди односно препоручи оне које су најсличније оном предмету због кога се он и обратио вјештачкој интелигенцији. Овај систем, у ствари, нуди судији најсличније рјешење из постојеће судске праксе и издаје му препоруку да би такву одлуку требао и он да донесе у кривичном поступку који тренутно води. У питању су својеврсни нацрти одлука, које би судија могао да искористи и допуни уношењем својих разлога, као и узимањем у обзир свих околности које систем није могао да цијени, вршећи на тај начин надзор над самим системом.⁴³ Суштински, ради се о ситуацијама у којима вјештачка интелигенција обавља прелиминарну фазу рада, а судија даје оправдање и образложење за такву одлуку.⁴⁴ Стога не треба сметнути са ума да коначну одлуку овдје ипак доноси судија, али да неку врсту сугестије или препору-

⁴³ T. Sourdin, (2018), 1130–1131.

⁴⁴ J. Ulenaers, „The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge?“, *Asian Journal of Law and Economics*, 11, 2/2020, 11.

ке, додуше на захтјев самог судије, нуди машина. Дакле, могло би се рећи да су овдје посриједи облици вјештачке интелигенције који, у принципу, не могу замијенити судију нити умјесто њега одлучивати јер је такав процес иманентан само судији као човјеку.⁴⁵ Примјеном овог система судија, у ствари, бива растерећен дуготрајне и исцрпне претраге судске праксе. Наравно, важно је напоменути да она не би могла имати утицај у нашем правном систему какав има у англосаксонском, гдје је судска пракса извор права.⁴⁶ Међутим, и наше судије увијек имају одређену врсту неписаног правила да потраже у базама судске праксе неке одлуке које су сличне онима које би требали и они да донесу у кривичном поступку који воде.

Чак и ако се оберучке прихвати употреба оваквог система вјештачке интелигенције у нашем правосуђу, може се поставити питање да ли ће судије то обављати кришом или ће јавности бити доступан податак да је при судијском одлучивању кориштен овај систем. Да ли ће то за њих бити средство којим ће се поносно и транспарентно служити или ће то покушати да сакрију од очију јавности? Уколико то буде рађено јавно, да ли ће то родити сумњу у судијску непристрасност и независност? Као примјер за потенцијалне импликације по начело непристрасности можемо навести одлуку ЕСЉП, којом је, у предмету Вернес против Француске, заузет став да је повријеђено ово начело због немогућности идентификације члана судског вијећа које је донијело одлуку. С обзиром на такав став ЕСЉП, као и чињеницу да се таквој идентификацији вјероватно неће моћи никада повргнути робот-судија, може се поставити питање да ли ће начело непристрасности икада бити испоштовано у поступцима одлучивања иза којих стоји вјештачка интелигенција.⁴⁷

Са друге стране, начело независности се у теорији кривичног процесног права посматра као остваривање независности суда, не само у односу на законодавну и извршну власт, већ и у односу на остале субјекте, попут других државних органа, политичких организација, средстава јавног информисања, јавног мњења, странака у поступку итд.⁴⁸ Иако нису изричито наведени, вјероватно из разлога што се није ни очекивало да ће имати овакву форму и утицај, и системи вјештачке интелигенције би се могли подвести под субјекте у односу на које би се требала остваривати независ-

⁴⁵ М. Шкулић, „Вештачка интелигенција у функцији експертстава и као предмет вештачења у кривичном поступку“, *Вештачење у казним поступцима*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Палић 2025, 38.

⁴⁶ Примјеном оваквих система би се, како се истиче у теорији, вршило усклађивање судских одлука које тек треба да се донесу са трендовима постојеће судске праксе што подрива основе европско-континенталог правног система, коме је непознат концепт судског прецедента. I. Милјуш, (2022), 453–454.

⁴⁷ А. Тоскић Цветиновић, М. Тошић, 333.

⁴⁸ М. Н. Симовић, В. М. Симовић, М. Говедарика, 59.

ност суда. Међутим, узимајући у обзир искуства Кине и тамошњу праксу према којој је судија дужан да образложи зашто жели да поступи другачије од препоруке коју нуди машина, поставља се питање да ли се тиме потпуно урушава начело независности суда. Кома, у ствари, судија у том случају, треба да се правда за своју одлуку и зашто је утицај система вјештачке интелигенције толико јак? Да ли то води евентуалном привилегованом положају вјештачке интелигенције и њеном изузимању од начела независности што би водило закључку да ће постојати однос зависности између судије и вјештачке интелигенције.

Сложићемо се да је увијек лакше, а некада и боље, да извјестан посао обави машина умјесто нас самих или да се користимо истом да бисмо лакше и брже дошли до жељених резултата. Тако можемо замислити и судију који се простим уносом релевантних чињеница и околности случаја растерећује умног, тешког и напорног посла претраживања судске праксе. Док машина претражује најсличније случајеве оном који судија у скоријем периоду треба да ријеша, он може да предахне или да обави неке друге послове који се не могу обавити машинским путем. Руку на срце, већина судија би вјероватно на то и пристала. То би уједно довело до рјешавања једног од основних проблема правосуђа, а то су недовољна судијска норма и заостали предмети из претходних година, тзв. стари предмети. Између осталог, ради рјешавања таквих потешкоћа, у неким судовима у БиХ је успостављен тзв. СОКОП систем ради рјешавања заосталих комуналних предмета или предмета мале вриједности.⁴⁹

Међутим, упитан је квалитет таквих препорука које се нуде. Упитан је основ такве препоруке и начин на који је до њега дошла сама машина. Да ли је судија „пао“ на тако ниске гране да безрезервно прихвати оно што му машина нуди? Шта је, у ствари, похрањено у тим базама података које чине срж система вјештачке интелигенције? Да ли су посриједи домаће или стране судске одлуке? Не треба сметнути са ума различита позитивноправна рјешења унутар сваке државе те да оно што је кривично дјело у једној не мора да буде и у другој. Стога је „поријекло“ судских одлука које се похрањују у базу података за потребе система вјештачке интелигенције од великог значаја. Дакле, за наше правосуђе било би корисно уколико би се у систему налазиле само домаће судске одлуке, а евентуално и одлуке сусједних одржава које имају иста законска рјешења, као и одлуке ЕСЈП које су од великог значаја за домаће правосуђе и праксу.

⁴⁹ Систем за електронско подношење и обраду предмета мале вриједности – СОКОП-Мал систем, <https://pravosudje.ba/vstvf/Sc/10001/kategorije-vijesti/7694/10748>, 26. август 2025. године.

Чини се да би све ово могло бити примијењено у једноставнијим поступцима, али никако не у сложеном и специфичном, какав је, по својој природи, кривични поступак. Не треба сметнути са ума ни то да у кривичном поступку постоји неколико врста одлука, при чему су најзначајније пресуде. Формалне одлуке у кривичном поступку, попут неких једнообразних рјешења или наредби, чини се, без већих проблема, могла би да донесе и машина, под надзором човјека. Хипотетички би то било изводљиво и код формалне односно одбијајуће пресуде. Било би потребно само да се у систем унесу подаци учесника у поступку и разлог који доводи до њеног доношења, а да њена израда буде препуштена машини. Уосталом, и сам закон наводи да ће се у образложењу ове пресуде суд ограничити само на оне разлоге који су довели до доношења такве пресуде.⁵⁰ Дакле, може се замислити да одбијајућу пресуду, уз унос адекватних података који се тичу конкретног кривичног предмета, у будућности доноси вјештачка интелигенција.

Са друге стране, питање мериторних пресуда је нешто осјетљивије. Њихово доношење у себи укључује бројне дилеме, размишљања, оцјену низа околности које могу бити од значаја за једну или другу врсту одлуке, а посебно за санкције, уколико је посриједи осуђујућа пресуда. Чини се да такву врсту одлуке машина не би могла, не би требала, па чак не би ни смјела да донесе. Ово из разлога што су у поступак доношења оваквих одлука укључене односно требале би да буду укључене бројне вриједности, ставови, морални принципи, а све су то карактеристике које, бар још увијек, не одликују системе вјештачке интелигенције. Наиме, судијска активност, а самим тим и активност судијског одлучивања, јединствена је јер је одликује активност просуђивања која проистиче из мудрости, а вјештачка интелигенција, уколико жели да игра улогу у тој активности мора да разумије њену посебност те да стално симулира и вјежба „правнички“ ум.⁵¹

Хипотетички, и да судија-робот некада преузме улогу кривичнопроцесног субјекта у нашем праву, то би могло да отвори читав низ питања. Прије свега, на који начин ће работи бити распоређени у судове различите инстанце и шта ће бити основ за ту класификацију? Да ли ће њихов избор вршити неко хијерхијски више тијело те да ли ће оно бити људско или дигитализовано, роботско? Уколико таквог тијела не буде било, могло би се очекивати да, након неколико годину рада у нижем суду, работи судије достигну онај ниво искуства који би требао да посједује робот судија у ви-

⁵⁰ Закон о кривичном поступку, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021, чл. 304, ст. 10.

⁵¹ Z. Xu, „Human Judges in the Era of Artificial Intelligence: Challenges and Opportunities“, *Applied Artificial Intelligence*, 36:1, 2022, 1034.

шем суду па у њега буду распоређени. Посебно питање у вези са начином примјене вјештачке интелигенције односи се на предмете у којима судови треба да имају специјализована знања, попут поступка који се воде према малољетницима. Наиме, да би поступали у овим предметима, судије, али и други учесници (јавни тужилац, адвокат) треба да имају специјализована знања из области поступања са малољетницима.⁵² Поставља се питање да ли ће бити могуће такву врсту специјализованости остварити на систему вјештачке интелигенције. Да ли ће то бити остварено на начин да се у њега похрањују само подаци који се односе на малољетничке предмете или је то показатељ да би ипак област малољетничког кривичног право-суђа, због својих специфичности, требала остати изван домета машине.

Да ли ће у случају зборног састава суда бити потребно да у судници буде три или пет различитих робот-судија? То уједно означава и потребу за различитим конфигурацијама таквих робота јер уколико су они представници једног те истог система, неће постојати могућност да заузму различите ставове. Тачније, уколико су представници истог система вјештачке интелигенције, увијек ће доносити исте одлуке јер за основ имају исту базу података. У том случају, чак и отпада потреба за зборним саставом суда јер ће и један и више робота-судија, колико год да их има, увијек имати исти став. Уколико се, ипак, жели задржати зборни састав суда у неким кривичним предметима, онда би то у ери робота-судија подразумијевало постојање онолико различитих система вјештачке интелигенције колико чланова броји судско вијеће. Тиме би се створила могућност да они заузму различите ставове. При томе, то чак ни не мора нужно да буде постигнуто. Исто, као што је сада могуће да сви „људски“ чланови вијећа заузму исти став у вези са неким питањем у кривичном поступку, могуће је да такав сценариј буде присутан и код робота-судија у будућности. Међутим, треба унапријед обезбиједити њихову разноликост на начин да не почивају на истој бази података јер ће тада увијек заузимати исти став, без изузетака, што се, свакако, не би требало априорно дозволити.

Посебно питање за зборни састав роботско-судског вијећа је на који начин ће се обављати комуникација међу члановима вијећа? Стручњаци наводе да системи вјештачке интелигенције, бар засад, могу да комуницирају само са људима, али не и са другим машинама односно системима вјештачке интелигенције. На који начин би онда могао да се спроведе поступак вијећања и гласања у таквом случају? Наравно, за очекивати је да ће до тренутка када роботи-судије буду требали да вијећају и гласају у

⁵² То се постиже похађањем семинара или других видова обуке које за носиоце правосудних функција организује Центар за едукацију судија и тужилаца, а за адвокате Адвокатска комора у сарадњи са Министарством правде или другим институцијама.

некој далеком будућности, исти већ бити усавршени у тој мјери да ће моћи да комуницирају и међусобно.

Да ли ће бити могуће уложити жалбу на одлуку коју доноси робот-судија и ко ће о њој одлучивати? Да ли ће то бити неки други робот-судија или, пак, судија човјек?⁵³ Уколико би и у другом степену одлучивао робот-судија, онда би се исто јавила потреба да он има другачију конфигурацију од оног робота-судије који је одлуку донио у првом степену. Ово из разлога што би у супротном, дакле, у случају када је иста конфигурација и база података и првостепеног и другостепеног робота-судије, увијек по аутоматизму долазило до одбијања жалбе и потврђивања првостепене пресуде. Намеће се и питање ко би могао да одговара за евентуалну накнаду штете у случају неоправдане осуде или неоснованог лишења слободе које је проистекло из одлуке робота-судије?⁵⁴ Да ли сам суд који је дозволио његову употребу односно држава, што се не би разликовало од позитивно-правног рјешења или би то, пак, могао да буде прозвођач, програмер или лице које контролише судију-робота, уколико такво лице уопште постоји.

Овдје се као нужно намеће и питање да ли ће судије-роботи потпуно самостално обављати све функције или ће, ипак, уз себе имати право судију који је обучен за контролисање робота или неког стручњака из области вјештачке интелигенције. Оба предложена рјешења има своје потенцијалне недостатке. Уколико ће људски судија контролисати поступање робота-судије, онда би то захтијевало његову континуирану обуку и усавршавање из области употребе вјештачке интелигенције.⁵⁵ Упитно је и да ли би то било изводљиво због постојећег обима судијског посла. Са друге стране, уколико би само стручњак за вјештачку интелигенцију контролисао поступање робота-судије, тада би се ријешила техничка страна потенцијалног проблема, али не и правна, која је, у поступку, ипак круцијална. Стога се као солмонско рјешење намеће обавеза контролисања робота-судије како од

⁵³ Таква могућност, додуше не у кривичном поступку, очекује се у Естонији. Према тамо очекиваном приступу, вјештачкој интелигенцији требало би да се делегирају само малични спорови, а о евентуалној жалби на одлуке које су донесене, одлучивао би људски судија. R. W. Campbell, „Artificial Intelligence In The Courtroom: The Delivery Of Justice In The Age Of Machine Learning“, *Colorado Technology Law Journal*, Vol. 18.2, 2020, 345. То отвара и низ додатних питања, попут тога шта ће тачно бити предмет испитавања у другостепеном поступку, да ли само одлука која је донесена или и алгоритам који стоји иза такве одлуке. S. Y. Sumer, 1584.

⁵⁴ Слично питање, додуше општијег карактера, поставља се и у теорији. То питање је да ли у случају грешке аутономног система који је креиран од стране човјека, одговара креатор или креација. Вид. M. Primoas, 211.

⁵⁵ Потреба едукације у погледу коришћења алгоритама у кривичном поступку намеће се као нужна не само у односу на судију, већ и на све субјекте кривичног поступка. Више о томе: I. Miļuš, „Algoritmi za procenu rizika“ sa elementima veštačke inteligencije u krivičnom postupku“, *Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, 2024, 452–453.

стране судије, тако и од стране стручњака за вјештачку интелигенцију, а све у циљу благовременог реаговања на евентуални технички или правни пропуст робота-судије у кривичном поступку. Ово бар док се робот-судија не усаврши у тој мјери да не чини грешке ни на техничком ни на правном плану, а упитно је да ли ће тај степен савршенства икада бити достигнут.

Уколико судије-роботи буду преузели у потпуности судијску функцију, да ли ће престати потреба за постојањем института изузећа? Можда би било оправдану исту задржати само у погледу постојања евентуалне повезаности лица, које је учесник у кривичном поступку, са компанијом која је програмирала односно произвела дати систем? Начелно се може поставити питање да ли ће и даље постојати темељна начела кривичног поступка или ће се иста у потпуности занемарити? Већ на први поглед, чини се да ће у случају вођења поступка од стране судије-робота и његовог одлучивања, сва фундаментална начела кривичног поступка бити доведена у питање. Да ли ће начело права на правично суђење бити испоштовано када окривљени буде изведен пред судију робота за кога не зна ни откуда ту нити на који начин функционише? Да ли ће људи вјеровати одлукама које буду доносили робот? Да ли ће и на који начин бити могуће испоштовати начела слободног судијског увјерења и слободне оцјене доказа? Поједини аутори, с правом изражавају бојазан да ће употреба вјештачке интелигенције, чак и само она која савјетује судије и пружа им помоћ при одлучивању довести у питање ова начела.⁵⁶ Исти ефекат могао би бити постигнут и употребом система за провјеру да ли су достављени сви претходно захтијевани докази од стране полицијских органа и тужилаштва јер се на тај начин врши својеврсна промоција начела формалне оцјене доказа.⁵⁷ У вези са доказним начелима, посебну пажњу завређује могући утицај примјене система вјештачке интелигенције на начело *in dubio pro reo*. Ово начело означава да у случају сумње, суд треба да донесе одлуку која је повољна за окривљеног односно да пресуди у његову корист. Дакле, у питању је један од разлога за доношење мериторне, ослобађајуће пресуде, али и кровни појам који означава ситуацију у којој, и наконведеног доказног поступка, суд није стекао увјерење да би требало осудити окривљеног.⁵⁸ Упитно је да ли је уопште могуће да машина остане у сумњи па, чак, и да остане, још већа енигма је на који начин ће ту сумњу да презентује спољњем свијету. Да ли ће та сумња коју у конкретном поступку карактерише машину још

⁵⁶ I. Miljuš, (2022), 458–459.

⁵⁷ S. Nenadić, I. Miljuš, „Кривична правда у ери вештачке интелигенције“, *Digitalizacija u kaznom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno право, Institut za kriminološka i sociološka истраживања, Правосудна академија, Београд 2023, 302.

⁵⁸ М. Шукулић, *Кривично процесно право*, Београд 2020, 73.

више продубити сумњу јавности у вези са њеном употребом? С обзиром да судија, уколико примјена овог начела буде разлог за доношење ослобађајуће пресуде, то детаљно образлаже у самој одлуци, поставља се питање да ли ће бити могуће да машина то учини и на који начин. Стиче се утисак да машина још увијек није, а вјероватно још задуго неће достићи тај ниво одлучивања који је потребан за примјену овог начела у кривичном поступку, а и генерално за доношење мериторних пресуда.

На основу свега наведеног, чини се да улога судије, бар у поступку мериторног одлучивања, не смије бити додијељена никоме другоме сем човеку, људском бићу. Ово из неколико разлога. Човјек је тај који једини има могућност да у поступак доношења одлуке укључи све релеватне факторе и то на прави начин. Далеко од тога да је непогрешив у томе, али је далеко компетентнији него машина да то учини. Машина нема могућност да цијени све, посебно не субјективне околности конкретног случаја. Начин судијског размишљања, закључивања, укључивање у то све сопствених искустава, карактера, интуиције и сличног, нешто је што је, још увијек, изван дохвата машине.⁵⁹

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Вјештачка интелигенција на велика врата улази у све сфере живота. Тако је своје мјесто примјене нашла и у праву. И поред тога што највише искуства у примјени вјештачке интелигенције у овој области имају неевропске државе, прва и једина је управо Европа та која је настојала да постави регулаторни оквир за употребу вјештачке интелигенције у правосуђу. Међутим, од свих држава чини се да у погледу употребе система вјешталке интелигенције у правосуђу свакако предњачи Кина која је крајем 2019. године чак обавила прво суђење од стране судије-робота. У неким другим држава користе се системи вјештачке интелигенције усмјерени на олакшање одређених сегмената судијског посла, попут процјене рецидивизма у поступку избора санкције, одлучивања о условном отпусту и слично.

На срећу или нажалост, наше правосуђе је још увијек далеко од тих система и њихове употребе. Међутим, не искључује се могућност да то тога ипак дође те судијску функцију у кривичном поступку заиста једног дана

⁵⁹ Ово се намеће као логично јер људско понашање не настаје увијек као резултат логике и правилности већ на њега имају утицај и идентитет, искуство, интегритет, ставови, морална схватања, креативност, мотивација, осјећања, навике и сличне особине, које засад није могуће предвидјети ни програмирати. А. Stevanović, „Uloga veštačke inteligencije u kontroli kriminaliteta“, *Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, Beograd 2023, 346.

преузме судија робот. То би несумњиво довело до тектонских поремећаја у нашем кривичном поступку, утицало на измјену фундаменталних начела и на цјелокупни правни систем па и структуру државне власти. Можда би се напосљетку дошло и то тога да судска власт буде роботско-судска власт.

Чак и да се допусти да судијску функцију преузме робот-судија, то би се могло учинити унутар једноставнијих судских поступака⁶⁰, попут појединих парничних спорова мале вриједности и сличних.⁶¹ Кривични поступак због своје специфичности и осјетљивости питања о којима се унутар њега одлучује може дозволити уплив система вјештачке интелигенције као помоћног средства ради остварења економичности или ефикасности приликом вођења поступка.⁶² Међутим, улога судије, бар у поступку мериторног одлучивања, не смије бити додијељена никоме другоме сем човјеку, људском бићу. Ово из неколико разлога. Човјек је тај који једини има могућност да у поступак доношења одлуке укључи све релеватне факторе јер машина нема могућност да цијени све, посебно не субјективне околности конкретног случаја. Начин његовог размишљања, закључивања, укључивање у то све својих искустава, карактера, интуиције и сличног нешто су што је, још увијек, изван дохвата машине.

Уколико судија, а и било ко други, поклекне пред изазовима вјештачке интелигенције, ствара за себе бојазан да ће постати сувишан. Уколико се било ко превише ослања на то да му задатке у опису посла обавља машина умјесто њега самог, да некритички прихвата све што му машина нуди, временом ће машина радити све умјесто њега и поставиће се питање да ли је тај неко уопште потребан систему? Стога, не би се требало дозволити да машина од помоћног средства судије постане средство које ће се временом употријебити против њега те да му од оруђа за рад постане оружје против њега. Уколико се судија буде превише ослањао на употребу система вјештачке интелигенције створиће бојазан да ће једног дана робот-судија

⁶⁰ И у упоредној литератури се наилази на схватање да би системима вјештачке интелигенције могло да се додијели обављање рутинских задатака, а да се одлучивање у сложенијим случајевима (какви су, углавном, кривични предмети) остави људским судијама. J. Ulenaers, 15.

⁶¹ Примјена вјештачке интелигенције није прикладна у свим врстама судских поступака, чак ни парничних, уколико у себи укључују много субјективних фактора и појачану потребу за координацијом интереса странака, попут бракоразводне парнице. Z. Xu, 1036.

⁶² Ово из разлога што вјештачка интелигенције јесте погодна за остваривање ефикасности у активностима које захтијевају брзу обраду веће количине података. Међутим, њена примјена није погодна за доношење праведних одлука, а још мање за постизање мира међу странкама, посебно ако се примјењује у кривичном поступку, који сам по себи има потешкоће при остваривању ових циљева. L. S. Agarito, M. de Alencar e Miranda, T. F. X. Januário, „Underneath The Robot Judge’s Robe: Demystifying The Use Of Artificial Intelligence In Criminal Justice Through A Global South Perspective“, *Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, Beograd 2023, 284.

истиснути судију човјека из правосуђа. Дакле, неопходно је адекватно и дозирали омогућити употребу вјештачке интелигенције у правосуђу у оној мјери у којој она олакшава и поједностављује судијске (и друге) послове, а да при томе не ремети фундаментална начела, права учесника (кривичног) поступка нити улогу судије. И на крају, може се рећи да је замишљање робот-судије у домаћем кривичном поступку била занимљива тема за истраживање, али се надамо да га у домаћој судници никада нећемо затећи.

ЛИТЕРАТУРА

Библиографске референце

1. Agapito, Leonardo, Simões, De Alencar e Miranda, Matheus, Januário, Túlio Felipe Xavier „Underneath The Robot Judge’s Robe: Demystifying The Use Of Artificial Intelligence In Criminal Justice Through A Global South Perspective“, *Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, Beograd 2023;
2. Avramović, S. Dragutin, Jovanov, D. Ilija, „Sudijska (ne)pristrasnost i veštačka inteligencija“, *Strani pravni život*, 2/2023;
3. Berdica, Josip, Herceg Pakšić, Barbara, „Umjetna inteligencija i odabrani aspekti kaznenoga prava – O nekim izazovima sa suvremenu pravnu kulturu“, *Filozofska istraživanja*, 165, God. 42 (2022), Sv. 1;
4. Campbell, W. Ray, „Artificial Intelligence In The Courtroom: The Delivery Of Justice In The Age Of Machine Learning“, *Colorado Technology Law Journal*, Vol. 18.2, 2020;
5. Fabri, Marco, „From Court Automation to e-Justice and Beyond in Europe“, *International Journal for Court Administration*, 15, 3/2024;
6. Li, Shang, et. al., „MANN: A Multichannel Attentive Neural Network for Legal Judgment Prediction“, *IEEE Access*, 7, 2019;
7. Miljuš, Ivana, „Algoritmi za procenu rizika“ sa elementima veštačke inteligencije u krivičnom postupku“, *Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, 2024;
8. Miljuš, Ivana, „Rizici potencijalne upotrebe veštačke inteligencije u postupku sudskog odlučivanja – savremeni izazovi za krivični postupak“, *Zbornik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, 2022;
9. Morison, John, Harkens, Adam, “Re-Engineering Justice: Robot Judges, Computerised Courts and (Semi) Automated Legal Decision-Making,” *Legal Studies. The Journal of the Society of Legal Scholars*, 39, 4/2019;
10. Nenadić, Svetlana, Miljuš, Ivana, „Krivična pravda u eri veštačke inteligencije“, *Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, Beograd 2023;

11. Primorac, Magdalena, „Pravni sustav pred izazovima tehnološkog napretka“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 1/2025;
12. Prlja, Dragan, Gasmi, Gordana, Korać, Vanja, *Ljudska prava i veštačka inteligencija*, Beograd 2022;
13. Prlja, Dragan, Gasmi, Gordana, Korać, Vanja, *Veštačka inteligencija u pravnom sistemu EU*, Beograd 2021;
14. Roth, Andrea, „Trial by Machine“, *Georgetown Law Journal*, 5/2016;
15. Simović, N. Miodrag, Simović, M. Vladimir, Govedarica, Mladenka, *Krivično procesno pravo – Uvod i opšti dio*, Bihać 2021;
16. Sourdin, Tania, „Judge v Robot? Artificial Intelligence and Judicial Decision-Making“, *University of New South Wales Law Journal*, 41, 4/2018;
17. Sourdin, Tania, „What If Judges Were Replaced By AI?“, *Turkish Policy Quarterly*, 2022;
18. Sourdin, Tania, Cornes, Richard, „Do Judges Need to Be Human? The Implications of Technology for Responsive Judging“, *The Responsive Judge. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 67, 2018;
19. Stern, E. Rachel, *et. al.*, „Automating Fairness? Artificial Intelligence in the Chinese Court“, *Columbia Journal Of Transnational Law*, 59/2021;
20. Stevanović, Aleksandar, „Uloga veštačke inteligencije u kontroli kriminaliteta“, *Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, Beograd 2023;
21. Sumer, Y. Seda, „Ceza Yargdamasznzn Gelecegi: Robot Hakim“, *Dokuz Eylul Universitesi Hukuk Fakultesi Dergisi*, 23, 2/2021;
22. Škulić, Milan, „Veštačka inteligencija u funkciji ekspertriza i kao predmet veštačenja u krivičnom postupku“, *Veštačenje u kaznenim postupcima*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Palić 2025;
23. Škulić, Milan, Buha, Milijana, *Krivično procesno pravo – opšti dio*, Banja Luka 2024;
24. Toskić Cvetinović, Ana, Tošić, Milica, „Primena veštačke inteligencije u pravosuđu – perspektive i izazovi“, *Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu*, (ur. J. Kostić, M. Matić Bošković), Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, Beograd 2023;
25. Ulenaers, Jasper, „The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge?“, *Asian Journal of Law and Economics*, 11, 2/2020;
26. Venus, Sven, *Uporaba umjetne inteligencije za potrebe kaznenog postupka – izazovi i perspektive*, diplomski rad odbranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2023;
27. Vuletić, Igor, Novokmet, Ante, Tomičić, Zvonimir, „Izazovi posebnog dijela kaznenog prava zbog razvoja umjetne inteligencije uz poseban osvrt na hrvatsko kazneno pravo“, *Zbornik PFZ*, 74, 1/2024;

28. Wang, Nu, „Black Box Justice”: Robot Judges and AI-based Judgment Processes in China’s Court System“, *IEEE International Symposium on Technology and Society (ISTAS)*, 2020;
29. Xu, Zichun, „Human Judges in the Era of Artificial Intelligence: Challenges and Opportunities“, *Applied Artificial Intelligence*, 36:1, 2022;
30. Бошковић, Мило, *Криминологија*, Нови Сад 2011;
31. Димовски, Дарко, Грујић, Здравко, „Могућности употребе вештачке интелигенције у превенцији криминалитета“, *Безбедност*, 2/2024;
32. Милојевић, Марија, „Дигиталне услуге и кривично право“, *XXI век – век услуга и услужног права*, Крагујевац 2023;
33. Павловић Туркаљ, Милица, „Вештачка интелигенција и судски поступци са акцентом на кривични поступак“, *Архив*, 1/2025;
34. Шкулић, Милан, *Кривично процесно право*, Београд 2020.

Правни и интернет извори

1. AI bez zakonske regulative u BiH, stručnjaci upozoravaju na rizike, <https://www.federalna.ba/ai-bez-zakonske-regulative-u-bih-strucnjaci-upozoravaju-na-rizike-yiemp>, 24. август 2025. године;
2. Закон о кривичном поступку, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021;
3. Извјешће–А9–0232/2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0232_HR.html, 22. август 2025. године;
4. Нова верзија ЦМС-а унаприједиће и убрзати пословне процесе у судовима, <https://pravosudje.ba/vstyfo/Sc/141/article/131056>, 22. август 2025. године;
5. Систем за електронско подношење и обраду предмета мале вриједности – СОКОП-Мал систем, <https://pravosudje.ba/vstyfo/Sc/10001/kategorije-vijesti/7694/10748>, 26. август 2025. године.

THE COURT AS A SUBJECT OF THE CRIMINAL PROCEDURE FACING THE CHALLENGES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

*Ljubana Sladić*⁶³

Faculty of Law of the University of East Sarajevo

Abstract: We are witnessing the increasingly widespread use of artificial intelligence. It seems that we know little about it, but it knows far more about us and also about everything else. It has entered almost into all spheres of life, even the field of law has not remained immune to it. What deserves our attention is its use in legal proceedings, especially criminal ones. Some of the questions we will argue in this paper are: Is there a normative framework for the use of artificial intelligence and what is it like? What are the experiences of countries that have introduced artificial intelligence-based systems into their legal procedures? In some countries, it is used as an auxiliary tool and attempts to reduce the administrative, “paper” part of judicial work. There is also its use as an extended arm of judges who use it as a tool to find similar cases and obtain recommendations for the outcome of the court proceedings they are currently conducting. And as a highlight, there are also cases of so-called robot judges, who completely take over the judicial function in certain types of proceedings. Most of these experiences come from countries far away from us. However, in the future, some of these scenarios can be expected to play out in the domestic legal arena. Therefore, the question arises: what are the possible implications for the position of the court in our criminal proceedings if we allow the influence of artificial intelligence in this area? Is there a fear that artificial intelligence will turn from an auxiliary tool for the judge into a weapon against the judge and lead to his/her redundancy as a classic subject in criminal procedure?

Key words: Court; Criminal procedure; Artificial intelligence; Judge; Robot judge.

⁶³ LL.M., Senior Assistant, email: ljubana.sladic@pravni.ues.rs.ba.